N:o 1.

Ank. till Riksd. kansli den 20 mars 1900, kl. 12 midd.

Sammansatta banko- och lagutskottets utlåtande, rörande väckta motioner angående ändringar i §§ 6, 7 och 8 af lagen för Sveriges riksbank den 12 maj 1897.

Lagen för Sveriges riksbank den 12 maj 1897 innehåller i §§ 6, 7 och 8 föreskrifter angående riksbankens sedelutgifningsrätt. Enligt § 6 eger riksbanken rätt att utgifva sedlar till det belopp, som motsvaras af metallisk kassa, hvartill enligt bestämmelse i § 8 räknas allt riksbanken tillhörigt och inom landet befintligt svenskt eller utländskt guldmynt samt omyntadt guld, äfvensom af på utrikes ort nedsatt eller under transport derifrån varande, mot sjöfara försäkradt guldmynt eller omyntadt guld samt hos bankinrättningar eller handelshus på utrikes ort i löpande räkning innestående medel. Utöfver sålunda medgifna belopp är riksbanken berättigad till en sedelutgifning af högst 100 millioner kronor under vilkor att de på grund häraf utgifna sedlar motsvaras af vissa i § 7 angifna säkerheter samt att riksbanken, när sålunda utgifna sedlar öfverstiga sextio millioner kronor, utöfver det för metalliska kassan fastställda minimibelopp af 25 millioner kronor håller i metallisk kassa minst trettio procent af det belopp, hvarmed sist angifna sedlar öfverskjuta sextio millioner kronor.

I dessa bestämmelser hafva vid innevarande års riksdag ändringar ifrågasatts

dels uti en inom Första Kammaren af herr Östberg och grefve Hamilton väckt motion, n:o 18, deri föreslås, att riksbanken skall ega rätt att utgifva

sedlar till sådant belopp, att den metalliska kassan, beräknad enligt derom nu gällande bestämmelser, med ett minimum af tjugufem millioner kronor, utgör tjuguåtta procent af de utelöpande sedlarne samt att riksbanken derutöfver ej må utgifva sedlar till högre belopp än som jemnt motsvaras af de i riksbankslagens § 6 omförmälda fordringar i utlandet, hvarjemte föreslagits, att riksbankens utelöpande sedlar alltid skulle motsvaras af de tillgångar sammanräknade, som utgjordes af metalliska kassan, nyssnämnda fordringar i utlandet samt de säkerheter, som enligt gällande föreskrifter motsvarade den s. k. obetäckta sedelutgifningen;

dels uti en inom Andra Kammaren af herr Dahn väckt motion, n:o 98, i hvilken motion hemställes om sådana ändringar uti ifrågavarande stadganden, att den i § 7 föreskrifna maximigränsen af etthundra millioner kronor för den obetäckta sedelutgifningsrätten skulle borttagas under föreskrift, att, då de enligt § 7 utgifna sedlar öfverstege sextio millioner kronor, riksbanken utöfver metalliska kassans minimibelopp af tjugufem millioner kronor skulle hålla i metallisk kassa minst trettio procent af det belopp, hvarmed de på sådan grund utgifna sedlar öfversköte sextio millioner intill ett hundra millioner kronor, och derefter minst trettiotre procent af det belopp, hvarmed de på sådan grund utgifna sedlarne öfversköte ett hundra millioner kronor.

Båda dessa motioner hafva hänvisats till bankoutskottet, som, efter öfverenskommelse med lagutskottet, öfverlemnat dem till behandling af sammansatt banko- och lagutskott.

Herr *Östberg* och grefve *Hamilton* hafva i motiveringen till sin förevarande motion till en början framhållit, att gällande stadganden för riksbankens sedelutgifningsrätt hvila på det s. k. kontingenteringssystemets principer, att banken skall hafva full guldbetäckning för de sedlar, som utgifvas utöfver ett genom lagen fastställdt belopp, hvilket beräknas kunna under alla förhållanden af den allmänna rörelsen qvarhållas utelöpande, ett system, som, utgående från England, vunnit tillämpning i Österrike, Danmark och Norge, då deremot i Tyskland, Holland och Belgien med flere länder vederbörande centralbanker ega rätt att utgifva sedlar till så stort belopp, som rörelsen kräfver, med skyldighet att hålla i kassa ett belopp, motsvarande en viss qvotdel af de utelöpande sedlarne.

Motionärerna åberopa en af 1881 års bankkomité lemnad redogörelse angående de olika systemen för sedelutgifningsrättens bestämmande, deras tillämpning i olika länder samt komiténs egen ställning till frågan; och framgår häraf, att komitén funnit det hos oss under närmare 40 år i hufvudsak tillämpade engelska systemet hafva äfven under flere finansiella kriser haft förmåga att utan rubbningar motsvara derå stälda fordringar, samt att

komitén derför, lemnande systemets grunder väsentligt orubbade, inskränkt sin uppgift till att söka så bestämma beloppen för såväl metalliska kassan som den af denna icke betäckta sedelemissionen, att båda kunde motsvara den vida större rörelse, som måste komma att tillfalla riksbanken i dess nya ställning såsom ensam sedelutgifvande.

Att komitén ej ingått i någon närmare undersökning, hvilket af omförmälda system vore i och för sig rigtigast eller mest lämpligt för Sveriges finansförhållanden, finna motionärerna väl i första rummet bero derpå, att det dittills tillämpade systemet ej visat sig medföra några olägenheter, men antaga, att komitén dervid äfven ledts af den uppfattningen, att man icke borde inlåta sig på större förändringar inom områden, som låge vid sidan om de stora organisationsfrågorna, såvida icke praktiska skäl nödvändiggjorde nya bestämmelser.

Efter anmärkning att det nuvarande systemet medförde den olägenheten, att den till viss summa fixerade sedelutgifningsrätten måste tidt och ofta förändras, allt efter landets förändrade finansiella föhållanden, söka motionärerna ådagalägga detta genom en öfversigt af de vexlande förslag, som framstälts under de båda sista årtiondena för bestämmande af riksbankens sedelutgifningsrätt utöfver kassatillgångarne, från den af såväl 1881 som 1889 års bankkomitéer föreslagna begränsning af denna till sjuttiofem millioner kronor till det nu fastställda beloppet af etthundra millioner kronor med trettio procent guldbetäckning för det sedelbelopp, som öfverstiger sextio millioner kronor, samt slutligen de förslag om den obetäckta sedelutgifningsrättens ytterligare utsträckning — ända till etthundrasextioen millioner kronor — som vid föregående års riksdag framstälts af tre motionärer, hvilka utgått från den uppfattningen, att riksbankens sedelutgifningsrätt borde vara så bestämd, att den kunde motsvara affärslifvets behof, äfven vid starkt utvecklad affärsrörelse, och ansett, att förhållandena numera utvecklat sig så, att den sedelutgifningsrätt, som blifvit riksbanken genom 1897 års lag medgifven, icke kunde anses tillräcklig efter den snart förestående tidpunkt, då riksbanken blefve ensam sedelutgifvande bank.

Rigtigheten af sistnämnda åsigt bekräftades enligt motionärernas förmenande af hittills vunnen erfarenhet, och den ökning af riksbankens och de enskilda bankernas utelöpande sedlar, som från 1880 egt rum och som tydliggjordes genom en uti förevarande motion intagen tabell, visade svårigheten af och olämpligheten i att fastslå en fast gräns med afseende å sedelutgifningen.

Herr Östberg och grefve Hamilton anföra vidare till stöd för sin motion:

»Man kan icke med någon sannolikhet beräkna, att landets behof af banksedlar skall blifva mindre, sedan de enskilda banksedlarne försvunnit

ur rörelsen; man bör tvärtom vara beredd på, att det kan komma att i jembredd med affärslifvets utveckling ytterligare tillväxa. Då emellertid redan en sedelutgifning af 150 millioner kronor enligt nuvarande bestämmelser kräfver en guldkassa af 50 millioner kronor, och en ökning af sedelutgifningen till 200 millioner, hvilket belopp rörelsen snart nog kan komma att behöfva, skulle förutsätta en samtidig höjning af guldkassans belopp ända till 100 millioner kronor, så förefaller det uppenbart, att man icke utan våda för en sund utveckling kan bibehålla stadganden, som så starkt begränsa riksbankens sedelutgifning.

I ett yttrande öfver de ofvannämnda motionerna förklara herrar bankofullmägtige, att för närvarande icke föreligger något behof af ökad sedelutgifningsrätt, samt påpeka, att en alltför hastig ökning deraf kunde medföra vissa olägenheter genom stegrade anspråk på riksbankens sedelemission, men de förneka icke, att en ökning blifver behöflig, då de enskilda bankernas sedlar indragas. Och det sammansatta banko- och lagutskottet vid samma riksdag yttrade, att man med skäl måste befara, att den riksbanken enligt nu gällande bestämmelser tillerkända sedelutgifningsrätt skulle år 1904, då riksbanken skall hafva öfvertagit hela sedelutgifningen, eller möjligen derförut, visa sig hafva varit alltför snäft tilltagen, och att riksbanken derför måhända ej skulle kunna tillfredsställa allmänna rörelsens legitima behof.

Af hvad i denna fråga yttrats inom Riksdagen och jemväl utom densamma synes framgå, att meningarne äro ganska eniga derom, att riksbankens sedelutgifningsrätt behöfver utvidgas. Men å andra sidan synas de oupphörligt förändrade åsigterna om sedelutgifningsrättens lämpliga belopp gifva vid handen, att de principer, hvarpå denna lagstiftning är byggd, icke äro hållbara. Då man ser, huru de föreslagna siffrorna vexlat från 1883 års komitébetänkande till denna dag — mellan 75 millioner och 161 millioner utöfver kassatillgångarne — och då man ytterligare kan vänta, att affärslifvets utveckling i framtiden kan gifva anledning att ifrågasätta ännu högre siffror, måste det framstå såsom ett önskemål, att sedelutgifningsrätten blefve reglerad efter grunder, som vore mera allmängiltiga och derigenom medgåfve större elasticitet, på samma gång de lemnade trygghet för riksbankens förmåga att under alla förhållanden fullgöra sina förbindelser i afseende å sedlarnes inlösen.

Då af alla yttranden i frågan framgår, att man visst icke önskar ur ensidig banksynpunkt fixera sedelutgifningen, utan tvärtom afser, att allmänhetens legitima behof af omsättningsmedel alltid skall kunna tillgodoses, vore det enligt vår tanke klokt, om man hos oss liksom i många andra länder medgåfve riksbanken fri sedelutgifningsrätt, endast med den

begränsning, att banken alltid skall innehafva guld till en bestämd qvotdel af de utelöpande sedlarne.

Den fruktan för alltför stark sedelutgifning, som förr var allmän och ännu på några håll förefinnes, har sitt ursprung i erfarenheten från de tider, då sedlar gått med tvångskurs. En sedelutgifvande bank kan under sådana förhållanden, utan att tänka på sedlarnes inlösning, utgifva huru stora belopp som helst, sedlarnes värde sjunker i samma mån som deras belopp ökas, hela penningväsendet råkar i oreda och bankens egen säkerhet äfventyras. Men det ställer sig helt annorlunda, då de utgifna sedlarne ovilkorligen skola med guld inlösas. En omtänksam bankstyrelse kan då utan svårighet bedöma, inom hvilka gränser den med en gifven lagstadgad qvotdelsbetäckning med trygghet kan röra sig och när den gräns för sedelutgifningen är uppnådd, som man ej utan fara för bankens trygghet kan öfverskrida. Om ett misstag skett, ger det sig omedelbart till känna genom sina verkningar och kan derför utan större svårigheter rättas.

Det har ofta anmärkts, att, då en alltför frikostig utlåningsrörelse uppmuntrar till osund affärsverksamhet, det vore af vigt att genom inskränkning i sedelutgifningsrätten motverka frestelsen för bankstyrelsen att i för hög grad tillmötesgå lånesökandes anspråk. Men deremot må för det första genmälas, att en kraftig motvigt ligger i tvånget att i jembredd med sedelstockens ökning äfven öka den metalliska kassan. Det är vidare klart, att samma fara föreligger under kontingenteringssystemet, i fall den medgifna sedelutgifningsrätten är någorlunda rymligt tillmätt. Skulle åter denna vara särdeles snäft begränsad, förelåge en stor fara för affärslifvet i den brist på omsättningsmedel, som måste uppkomma, om bankstyrelsen genom för trånga lagbestämmelser i afseende å sedelutgifningsrätten tvingades att våldsamt indraga utelöpande sedlar.

Ingen bestämmelse kan träffas, som åvägabringar en mekanisk och ansvarslös ledning af en centralbank, utan dess ledare måste alltid med vaket och noggrant aktgifvande på affärslifvets vexlingar rätta sin bankpolitik efter sig företeende omständigheter. Det kan icke vara rigtigt att söka uppställa inskränkande bestämmelser, som i sjelfva verket icke kunna hindra okloka åtgärder af en bankstyrelse, hvilken icke är vuxen sitt uppdrag, men som deremot under vissa förhållanden kunde medföra allvarsam skada för den allmänna rörelsen.

Vid regleringen af en centralbanks sedelutgifningsrätt är det hufvudsakligen två vigtiga intressen, som böra och måste tillgodoses. Det ena är affärsverldens fullt berättigade anspråk, att banken alltid och under alla omständigheter skall kunna tillfredsställa landets legitima behof af omsättningsmedel. Det andra är det icke blott för affärsverlden, utan kanske i främsta

rummet för staten vigtiga intresset, att sedelutgifningen alltid skall motsvaras af tillräcklig kassabetäckning. Dessa tvenne synpunkter leda enligt vår mening till den slutsats, att sedelutgifningen icke bör hafva annan lagstadgad begränsning, än att de utelöpande sedlarne till viss fastställd qvotdel skola motsvaras af banken tillhörig guldvaluta. En på sådant sätt reglerad sedelutgifningsrätt skulle sätta bankens styrelse i stånd att, under noggrant aktgifvande å såväl rörelsens behof som riksbankens egen trygghet, vid hvarje tillfälle bestämma sedelutgifningen till rätta beloppet, utan att banklagens bestämmelser om sedelutgifninsrätten behöfde tid efter annan jemkas och rättas, såsom fallet måste blifva, om man vill fasthålla det gamla systemet.»

Under anslutning till den af 1899 års sammansatta banko- och lagutskott uttalade uppfattning, att för ordnande af riksbankens sedelutgifningsrätt med så stor sparsamhet i afseende å guldkassan, som vore förenligt med trygghet för sedlarnes inlösen, blott två vägar syntes kunna följas, nemligen antingen att man med bibehållande af nuvarande lagstiftnings grunder för sedelutgifningsrätten gjorde beloppet af den s. k. obetäckta sedelutgifningsrätten rörligt, så att det på ett försigtigt sätt afpassade sig efter näringslifvets utveckling, eller också att sedelutgifningen släpptes fri endast med en viss måttlig qvotdelsbegränsning beträffande förhållandet till guldkassan, dervid man i öfrigt finge förlita sig på verkningarne af en klok diskontopolitik från bankofullmäktiges sida, hemställa motionärerna, att Riksdagen måtte beträda den sistnämnda af dessa vägar, samt föreslå i fråga om sedelutgifningsrättens förhållande till guldkassan att, då riksbankens nuvarande guldkassa, omkring trettio millioner kronor, utgör ungefär tjuguåtta procent af sedelutgifningsrätten samt det kunde synas betänkligt att göra guldtäckningen för riksbankens sedlar svagare, än som är medgifvet enligt nu för handen varande förhållanden, såsom lämplig norm fastställes, att guldkassan skall utgöra tjuguåtta procent af de utelöpande sedlarne.

Herr *Dahn* anför till stöd för sin motion, att betäckningen för de af riksbanken enligt nu gällande bestämmelser utgifna sedlar syntes vara väl tillgodosedd, men att det deremot förefölle, som om rörelsemedlet (sedlarne) under vissa tider vore väl knappt tilltaget för att motsvara behofvet, ett missförhållande, samt motionären anser vara en följd deraf, att man vid stiftandet af lagen för Sveriges riksbank icke nog tagit i öfvervägande, hvilken utomordentlig utveckling landets affärslif öfver hufvud och särskildt dess industri kunde komma att taga och verkligen äfven tagit under den närmaste tiden efter lagens stiftande.

Efter anmodan från bankoutskottet hafva fullmäktige i riksbanken öfver förevarande två motioner afgifvit följande med uteslutande af ingressen så lydande yttrande:

»Båda de remitterade motionerna äro uttryck för samma farhåga, som vid sistlidna års riksdag framkallade åtskilliga motioner, hvilka dock ej blefvo antagna, gående ut derpå, att de nu gällande bestämmelserna om riksbankens sedelutgifningsrätt skulle komma att visa sig alltför trånga, om icke tidigare, åtminstone sedan riksbanken vid ingången af år 1904 ensam öfvertagit hela sedelutgifningen. Båda söka de ock skydd mot denna fara genom beviljande af rätt åt riksbanken till ökad sedelemission, hvilken skulle vinnas på olika vägar och enligt den ena motionen efter ett nytt system. Herr Dahn bibehåller de nu gällande stadgandena med den väsentliga förändring, att den nu bestämda gränsen af 100 millioner för den af guld ej betäckta sedelutgifningen skall borttagas och sedelutgifningsrätt lemnas utan begränsning af beloppet, dock med vilkor, att mot det belopp, som öfverstiger sagda 100 millioner, skall finnas en metallisk kassa af minst 33 procent, men från 60 till och med 100, såsom nu, minst 30 procent.

Herrar Östberg och grefve Hamilton vilja deremot upphäfva det hittills följda s. k. kontingenteringssystemet och utbyta det mot ett qvotsystem, medgifvande en obegränsad sedelemission, blott med vilkor att den metalliska kassan uppgår till minst 28 procent deraf.

Denna qvotsiffra af 28 procent uppgifves vara föreslagen på grund af nuvarande förhållande, då riksbankens metalliska kassa, något öfverstigande 30 millioner, utgör omkring 28 procent af dess sedelutgifningsrätt, frånsedt den del af denna, som grundar sig på fordringar å utländska räkningar samt på guld i utlandet eller under transport derifrån.

De förklara sig anse, att »en på sådant sätt reglerad sedelutgifningsrätt skulle sätta bankens styrelse i stånd att, under noggrant aktgifvande å såväl rörelsens behof som riksbankens egen trygghet, vid hvarje tillfälle bestämma sedelutgifningen till rätta beloppet, utan att banklagens bestämmelser om sedelutgifningsrätten behöfde tid efter annan jemkas och rättas, såsom följden måste blifva, om man vill fasthålla det gamla systemet.» Och att utan reform af detta ett dylikt jemkande och rättande städse måste blifva erforderligt, finna de bekräftadt såväl af de senare årens erfarenhet om sedelbehofvets stora vexlingar som ock af de i följd deraf ofta framkastade förslagen om ändring i nu gällande lag.

Med anledning af de till fullmäktige vid sistförflutna riksdag remitterade motionerna i syfte att vidga gränserna för riksbankens sedelutgifningsrätt yttrade fullmäktige i hufvudsak,

att den nuvarande sedelutgifningsrätten för riksbanken och de enskilda bankerna vore fullt tillräcklig för rörelsens behof;

att en stark utvidgning redan nu af riksbankens sedelutgifningsrätt

måste befaras kunna medföra en ytterligare, på mycket osäker grund hvilande, uppblåsning af affärsverksamheten;

att ökning af denna riksbankens rätt icke kunde förordas annat än under förutsättning, att den inträdde i samma mån, som de enskilda bankernas indroges, samt rörelsen behöfde och begagnade just riksbankens sedlar, samt slutligen,

att vilkoret äfven för en dylik successiv ökning måste blifva en kontingentering med guld, som icke kunde sättas lägre än den nu bestämda eller 30 procent.

Fullmäktige kunna icke i de under det sistförflutna året vunna erfarenheterna angående sedelutgifningens vexlingar finna tillräcklig anledning att frångå sin mening om obehöfligheten af sedelutgifningsrättens utvidgning *redan nu.*

De utelöpande sedlarne uppgingo den 31 december 1899 till det högsta belopp, som under senare tider förekommit, eller 155,25 millioner, hvilket belopp lemnade en sedelreserv af nära 76,5 millioner, deraf för riksbanken 49,7 millioner och för de enskilda bankerna 26,7 millioner. Sant är, att riksbankens sedelutgifningsrätt, som vid samma dato uppgick till 125 millioner, icke skulle hafva varit tillräcklig att fylla rörelsens behof af sedlar, sådant det då visade sig, men det bör kunna med säkerhet antagas, att, om Riksbanken redan då skulle hafva varit ensam sedelutgifvande, åtgärder skulle förut hafva vidtagits för att sätta banken i stånd att tillfredsställa behofvet. Fullmäktige kunna dessutom icke obetingadt sluta sig till den uppfattningen, att den vid sistförflutna årets slut yppade stora efterfrågan af sedelmynt borde betraktas såsom rätta måttstocken för hvad i framtiden skulle utgöra minimum af rörelsens behof af sådant liqvidationsmedel, utan hålla fastmera för antagligt, att, när de enskilda bankernas sedelutgifningsrätt upphör, och dermed äfven det intresse, som kan hos dem hafva förefunnits att i rörelsen företrädesvis bringa ut sina banksedlar, det slaget af bankmynt skall komma att i ej ringa mån ersättas genom det slag af dylikt mynt, som består i checkar och anvisningar å fordran i bankräkning. Erfarenheten från flere andra länder har ådagalagt den stora betydelsen af detta liqvidationsmedel, och vårt vidt utgrenade bankväsen gifver fullt stöd åt det antagandet, att det äfven hos oss skall vinna vidsträckt användning.

Ehuru fullmäktige sålunda i det väsentliga hålla fast vid sin förut yttrade mening i den förevarande frågan, äro fullmäktige dock villiga medgifva, att utvecklingen af förhållandena under den senaste tiden, med de stora kraf på rörelsemedel, som följt af det ekonomiska uppsvinget och den deraf alstrade större företagsamheten, lätt kan framkalla någon oro med af-

seende på den tidpunkt, då riksbankslagen skall hafva vunnit sin fulla tillämpning och riksbanken blifvit ensam sedelutgifvande, i fall nu gällande bestämmelser förblifva alldeles oförändrade, helst det tillskott i guld, som skulle erfordras till en fullt effektiv utvidgning af riksbankens sedelutgifning, särskildt med hänsyn till nödvändigheten att hålla tillräcklig sedelreserv, kan blifva svårt att förvärfva och ännu svårare att bibehålla. Fullmäktige underkänna ej heller betydelsen deraf, att de ofta återkommande förslagen till ändring i lagens bestämmelser äro egnade att rubba tilliten till lämpligheten och dermed äfven till fastheten af de lagstadganden, som ordna en för landets ekonomiska utveckling och trygghet så vigtig angelägenhet, som utgifvandet, i den mån rörelsen kan kräfva, af banksedlar måste anses vara. Då dertill kommer, att den oro, om hvilken är taladt, kan befaras motverka de enskilda sedelutgifvande bankernas successiva öfvergång till bolag utan rätt till sedelutgifning, hvilket likväl vore önskvärdt med afseende på undvikandet af de svårigheter för rörelsen, som skulle kunna vållas af de flesta enskilda bankers samtidiga förvandling till bolag, samt slutligen äfven gifva stöd åt sträfvandena att få hela reformen i fråga om sedelutgifningen undanskjuten, finna sig fullmäktige af alla dessa omständigheter manade att, med anledning af de nu väckta förslagen, söka närmare utreda, på hvilka grunder enligt fullmäktiges uppfattning en ökad sedelemissionsrätt, vare sig redan nu eller successivt i mån som bankerna afstå från sin sedelutgifning, må kunna åt riksbanken lemnas utan fara för sedelinlösningens trygghet.

De två motionerna öfverensstämma deri, att de vilja, i motsats mot hvad nu är stadgadt, lemna den af metallisk kassa icke täckta sedelutgifningen utan någon fixering till ett högsta belopp; dock med vilkor, att en viss bestämd qvotdel af densamma skall finnas i guld i bankens eget förvar. Mot den ena motionen kan anmärkas, att den af förslagsställaren fixerade högre qvotdelen af 33 procent kan befaras blifva otillräcklig, såsom gällande endast för det belopp, hvarmed den af guld ej täckta sedelemissionen öfverstiger 100 millioner, alltså för ett ganska högt sedelbelopp, och mot den andra, att den bestämmer samma qvot eller 28 procent för hvarje belopp utelöpande sedlar, antingen detta är stort eller ringa, antingen det håller sig inom vanliga normala gränser eller går vida utöfver dessa.

Sistlidne Riksdags sammansatta banko- och lagutskott yttrade i sitt betänkande öfver de då i fråga om riksbankens sedelutgifning väckta motionerna bland annat, att den ledande grundtanken i bestämmelserna för riksbankens sedelutgifningsrätt vore den, »att det gifves ett visst mått af sedlar, som under alla omständigheter kommer att hålla sig utelöpande, och för hvilket ringa eller ingen guldtäckning behöfves, under det att de derutöfver utgifna

sedlarne kunna medföra kraf på riksbankens guldkassa eller utländska tillgodohafvanden och derför fordra kraftigare täckning».

Tillämpningen af denna enligt fullmäktiges uppfattning i och för sig fullt riktiga åsigt, hvilkens betydelse för öfrigt af 1881 års bankkomité framhållits särskildt med afseende på grundläggningen för sedelemissionen, sådan komitén tänkt sig densamma, blifver då den, att vid bestämmandet af en viss qvot i guldkassa i förhållande till utgifna sedlar denna qvot kan och bör sättas jemförelsevis lågt för den sedelemission, som håller sig inom det antagligen lägsta belopp, som rörelsen kräfver, men deremot måste betydligt höjas, när de utelöpande sedlarnes belopp stiger deröfver. Båda motionerna uppgifva, såsom redan blifvit erinradt, det väsentliga i nuvarande system för sedelutgifningsrätten eller fastställandet af ett visst högsta belopp för den obetäckta sedelemissionen. Föredrager man med anledning deraf, att med antagande af principen i herrar Östbergs och grefve Hamiltons förslag öfvergå till qvotsystemet såsom i sådant fall enklare och klarare samt möjligen äfven medgifvande en önskvärd större elasticitet i sedelutgifningsrätten, har man främst af allt att söka bestämma det antagligen minsta belopp, som rörelsen kan i den närmaste framtiden komma att fordra. En i den sistnämnda motionen intagen tabell visar, att minimum af utelöpande sedlar under de senaste tre åren utgjort respektive 117,9, 127,2 och 139,7 millioner, och det framgår deraf, att det nu ifrågavarande minsta beloppet skulle kunna antagas blifva omkring 125 millioner. Vill man då, med bibehållande af det nu fastställda minsta beloppet för metalliska kassan, 25 millioner, stadga, att deremot få utgifvas sedlar till högst en summa, af hvilken den minsta metalliska kassan icke skulle understiga 20 procent, eller 125 millioner, men att för hvad sedelemissionen öfverstiger dessa 125 millioner skall hållas i metallisk kassa minst 40 procent, synes det fullmäktige, att dermed skulle vinnas det syftemål, som afsetts, nemligen en utvidgning af riksbankens sedelutgifningsrätt, som kan tillfredsställa rörelsens behof och på samma gång betrygga sedlarnes inlösning, för så vidt nemligen sådan trygghet kan beredas genom lagbestämmelser angående sedelemissionens och metalliska kassans förhållande till hvarandra.

En jemförelse mellan sedelutgifningsrättens omfång enligt gällande lag och de förslagsvis här ofvan meddelade grunderna för nya stadganden samt motionärernas förslag visar följande siffror:

Guld-behållning.	Sedel-utgifning.							
	Nuvarande bestämmelser enligt lag af 12 maj 1897.		Herrar Östbergs och grefve Hamiltons motion.		Herr Dahns motion.		Guldtäckning med 20 % intill 125 millioner och derefter 40 %.	
		% af guld täckning.		% af guld täckning.		% af guld täckning.		% af guld täckning.
25 millioner guld berättigar till	85 mill:r	29,41	89,29 mill:r	28	85 mill:r	29,41	125 mill:r	20
30 » » » »	106,67 »	28,13	107,14 »	»	106,67 »	28,13	137,50 »	21,82
35 » » » »	128,33 »	27,27	125,— »	»	128,33 »	27,27	150,— »	23,33
40 » » » »	140,— »	28,57	142,85 »	»	149,09 »	26,83	162,50 »	24,61
45 » » » »	145,— »	31,03	160,71 »	»	169,24 »	26,59	175,— »	25,71
50 » » » »	150,— »	33,33	178,57 »	»	189,39 »	26,40	187,50 »	26,66
55 » » » »	155,— »	35,48	196,43 »	»	209,54 »	26,25	200,— »	27,50

Härvid bör erinras, att fullmäktige, i likhet med motionärerna, lemnat å sido den sedelutgifning, som hittills varit medgifven på grund af à vista fordringar i utlandet, hvilken ock framdeles skulle med allt skäl bibehållas, liksom äfven hänsynen till stadgandena angående den s. k. bankmessiga betäckningen, och beräknat sedelutgifningsrätten endast på grund af den metalliska kassan. Det framgår af denna tabell, att enligt samtliga förslagen en icke obetydligt ökad sedelutgifning skulle blifva medgifven med ringare anspråk på fondering med guld än enligt gällande lag samt att förslagen i öfrigt temligen nära sammanfalla. Med en guldkassa af 55 millioner skulle riksbanken ega utgifva sedlar enligt här ofvan angifna grunder

till ..... 200,— millioner
enligt herr Dahns förslag ..... 209,54 » och
enligt herrar Östbergs och grefve Hamiltons ..... 196,43 »

Skilnaden synes alltför obetydlig att kunna utöfva inflytande på omdömet om de olika förslagens företräde inbördes.

Det kan visserligen anmärkas, att den här ifrågasatta modifikationen af hvad herrar Östberg och grefve Hamilton föreslagit icke endast medgifver en sedelutgifningsrätt, som vida öfverstiger den nu bestämda, enligt hvilken med 55 millioners guldkassa endast 155 millioner sedlar få utgifvas, samt att det lemnar en sådan rätt, som går längre i förhållande till guld-

kassan än något af de andra förslagen. Men dess företräde ligger, sedt från synpunkten af riksbankens trygghet, deri, att, såsom tabellen utvisar, qvoten af guld alltjemt stiger i samma mån som sedelutgifningen ökas, i det den från lägst 20%, beräknadt efter 125 millioner i sedlar, så småningom uppgår till 27,5% för det högsta sedelbelopp, som här tagits i beräkning, samt att det för den sedelemission, som kan antagas faktiskt komma att trycka på guldkassan, alltid utgör minst 40%, eller högre än i motionerna ansetts nödigt, äfvensom i fråga om rörelsens beqvämlighet deri, att vid en inträdande reaktion och nedgång af den metalliska kassan den deraf föranledda indragningen af sedlar blifver mindre känbar. Med en qvot af 28% för hela sedelbeloppet skulle för hvarje million guld, som kan strömma ut, en sedelindragning behöfva ske af närmare 3,6 millioner i sedlar, under det att enligt det modifierade förslaget minskning af 1 million i guld skulle faktiskt föranleda indragning af endast 2,5 millioner i sedlar. En minskning i metalliska kassan med 10 millioner från 55 till 45 skulle enligt de grunder, som här ansetts kunna tillämpas, medföra reduktion af sedelstocken till 175 millioner, men enligt herrar Östbergs och grefve Hamiltons förslag till 160,71, under det, då herr Dahns förslag tages i betraktande, reduktionen skulle gå till 169,24. Motsvarande siffror blifva vid metalliska kassans minskning från 55 till 40 millioner respektive 162,50, 142,85 och 149,09. Fördelen af den mindre reduktionen i sedelstocken för den inhemska rörelsen framgår deraf, att, om nedgången i guldkassan beror på tillfälliga mindre gynsamma exportkonjunkturer, medan likväl den inhemska produktionen fortgår med full kraft och erfordrar betydande omsättningsmedel, sådana kunna utan större svårighet tillhandahållas, utan att likväl sedelemissionens trygghet blottställes.

Motionärerna herrar Östberg och grefve Hamilton hafva med allt skäl yttrat, att huru man än må lagstifta rörande sedelemissionens guldfondering, likväl »ingen bestämmelse kan träffas, som åvägabringar en mekanisk och ansvarslös ledning af en centralbank». Med fullt instämmande i detta yttrande anhålla fullmäktige få erinra, att de visserligen icke på något sätt underkänna betydelsen af en tillräcklig metallisk kassa såsom underlag för sedelutgifningen, men att den förnämsta garantien för bibehållande af sedlarnes fulla värde likväl ligger i styrelsens uppmärksamhet på affärslifvets vexlingar samt på beskaffenheten af den diskonto- och lånerörelse, den låter banken bedrifva, d. v. s. af hvad man kallar dess portfölj. Korrektivet mot hvarje allvarsamt misstag i dessa afseenden återfinnes i banklagens bestämmelser i § 7 om de särskilda slag af tillgångar, som skola motsvara de af guld ej täckta sedlarnes hela belopp, och fullmäktige finna med tillfredsställelse, att båda motionerna velat bibehålla detta stadgande i det hela oförändradt.

Sedan fullmäktige på ofvan anförda skäl nu lemnat utredning angående de grunder, på hvilka en utsträckning af riksbankens sedelemissionsrätt skulle enligt fullmäktiges uppfattning kunna bestämmas utan fara för invexlingens fortgång, vilja fullmäktige dock ej undertrycka den erinran, att antagandet af hvilket som helst bland de sålunda föreliggande förslagen redan nu och utan hänsyn till den enskilda sedelutgifningsrättens successiva upphörande skulle gifva en samfäld sedelutgifningsrätt åt samtliga bankerna, med en guldfondering af 55 millioner jemte det hos de enskilda bankerna nu befintliga guldförrådet, omkring 9 millioner, af omkring 300 millioner och lemna en sedelreserv, utöfver det hittills uppnådda högsta beloppet utelöpande sedlar, af omkring 145 millioner.

En sådan reserv måste ej blott betraktas såsom öfverflödigt stor, utan skulle dertill, såsom fullmäktige redan vid sistlidna riksdag anmärkt, kunna föranleda en uppblåsning af affärsverksamheten, hvilken, såsom icke stödd på en verkligt ökad kapitaltillgång, vore osund och tillika kunde vålla svårigheter för tillämpningen af en rigtig bankpolitik.»

I det utlåtande, som 1899 års sammansatta banko- och lagutskott afgaf öfver trenne vid samma års rikdag väckta motioner angående utvidgning af riksbankens sedelutgifningsrätt, yttrade utskottet, att man med skäl måste befara, att den riksbanken enligt nu gällande bestämmelser tillerkända sedelutgifningsrätt skall år 1904 eller möjligen derförut visa sig hafva varit allt för snäft tilltagen, och att riksbanken derför måhända ej skall kunna tillfredsställa rörelsens legitima behof. Erfarenheten under år 1899 har icke varit egnad att jäfva detta yttrande. Det högsta beloppet utelöpande sedlar, som år 1898 utgjorde 151,9 millioner kronor, uppgick år 1899 till 155,3 millioner; det lägsta utelöpande beloppet hade stigit från 127,2 till 134,7 millioner och medeltalet från 139,4 till 143 millioner. Af den tabell öfver sedelomloppet under åren 1880—1899, hvilken finnes intagen i herrar Östbergs och grefve Hamiltons motion, framgår, att medeltalet af utelöpande sedlar under denna period växt från 85,5 millioner till 143 millioner, att endast under ett fåtal år medeltalet sjunkit, jemfördt med föregående års, samt att det år, då tillbakagången var störst, 1892, den likväl blott uppgick till 2,1 millioner kronor. Man synes deraf vara berättigad med sannolikhet sluta, att allmänna rörelsens framtida behof af omsättningsmedel åtminstone icke skall visa sig afsevärdt mindre än det närvarande. En under någon tid fortfarande afmattning af näringslifvet kan naturligtvis verka en minskning i sedelbehofvet, men för så vidt man kan beräkna en liksom hittills i det hela stadigvarande utveckling

af handel och näringar hos oss, bör en sådan minskning visa sig öfvergående.

I sitt till bankoutskottet år 1899 afgifna yttrande säga herrar fullmäktige: »Fullmäktige kunna dessutom icke obetingadt sluta sig till den uppfattningen, att den vid sistförflutna årets slut yppade stora efterfrågan af sedelmynt borde betraktas såsom rätta måttstocken för hvad i framtiden skulle utgöra minimum af rörelsens behof af sådant liqvidationsmedel, utan hålla fastmera för antagligt att, när de enskilda bankernas sedelutgifningsrätt upphör, och dermed äfven det intresse, som kan hos dem hafva förefunnits att i rörelsen företrädesvis bringa ut sina banksedlar, det slaget af bankmynt skall komma att i ej ringa mån ersättas genom det slag af dylikt mynt, som består i checkar och anvisningar å fordran i bankräkning.» Vare härmed huru som helst, så bör dock riksbanken, synes det utskottet, vara beredd på att efter sitt öfvertagande af hela sedelutgifningen kunna tillfredsställa ett sådant sedelbehof, som förelåg vid 1899 års slut, och äfven vara beredd på att kunna tillfredsställa det legitima sedelbehofvet, om det tilläfventyrs skulle visa sig öfverskrida detta hittills uppnådda maximum. Utskottet delar med bankofullmäktige förhoppningen, att betalningen med checkar och anvisningar må komma till större användning inom vårt land än hittills skett. Användningen af detta betalningssätt är dock, i stort sedt, beroende af de enskildes vanor och ekonomiska ställning. Sådana förhållandena äro hos oss i detta afseende, torde derför bankerna, äfven med god vilja, endast i ringa mån kunna under den närmare framtiden framkalla ett vidsträckt bruk af detta liqvidationsmedel. Och att vid beräknandet af den erforderliga sedelutgifningsrätten tillägga en förhoppning, för hvars uppfyllande man har ringa eller ingen säkerhet, afgörande betydelse synes utskottet ej vara tillrådligt.

En fortgående stegring i rörelsens behof af omsättningsmedel är intet ondt, utan ett godt, när den sammanhänger med en sund tillväxt af näringslifvet. En sådan stegring har också egt rum inom de flesta civiliserade länder i bredd med deras materiella utveckling. Medeltalet af tyska riksbankens utelöpande sedlar har sålunda stigit från 685 millioner riksmark år 1876 till 1,125 millioner år 1898, och under det minimum af franska bankens utgifna sedlar år 1880 uppgick till 2,207 millioner francs, belöpte det sig år 1895 till 3,325 millioner. Belgiska bankens utelöpande sedlar uppgingo vid 1880 års slut till 340 millioner francs, vid 1899 års slut till 565 millioner. Motsvarande siffror för nederländska banken äro 198 millioner och 219 millioner. Medeltalet af lägsta utelöpande sedelbeloppet i Norge utgjorde under femårsperioden 1879—1883 33,8 millioner kronor, 1894—1898 deremot 47,9 millioner.

De utelöpande sedlarne i Sverige uppgingo vid 1899 års slut till 155

millioner kronor i rundt tal. Undersöker man, huru riksbankens ställning med afseende å guldinnehaf borde ha varit, om riksbanken då ensam haft sedelutgifningen om hand, uppstår den frågan, hvilken obegagnad sedelutgifningsrätt som bort finnas. Ty att banken icke utan stor fara och olägenhet kunnat stå vid gränsen för sin sedelutgifningsrätt, är uppenbart. Vid 1899 års slut rådde som bekant stark spänning på de utländska penningmarknaderna. Den obegagnade sedelutgifningsrätten uppgick då i förhållande till det utelöpande sedelbeloppet

vid Englands bank	till 63	proc.
» Franska banken	» $25^1/_2$	»
» Tyska riksbanken	» 58	»
» Nederländska banken	» 33	»

Det torde icke kunna anses högt tilltaget, om man fordrat, att denna proportion hos vår riksbank varit 20 proc., och att således hela dess sedelutgifningsrätt uppgått till 186 millioner kronor. De utländska behållningarne uppgingo till 23 millioner kronor — deri inberäknadt fordringarne å separaträkning, hvilka ju kunnat öfverföras till löpande räkning — och för den återstående sedelutgifningsrätten å 163 millioner kronor hade riksbanken med nu gällande bestämmelser behöft ett guldinnehaf af 63 millioner kronor. Och detta oaktadt riksbanken för att stärka sina utländska behållningar redan af statsverket upplånat 25 millioner kronor i utländsk valuta. Det förtjenar derjemte ihågkommas, att de utländska behållningarne vanligen äro höga i december jemförda med t. ex. behållningarne i mars, under hvilken månad ett sedelbehof, liknande december månads, brukar förekomma. En förstärkning af guldkassan till 63 millioner kronor hade emellertid riksbanken påtagligen icke kunnat åstadkomma till det förflutna årets slut, och af nuvarande tecken att döma torde det blifva svårt för riksbanken att till 1903 års utgång förskaffa en sådan guldkassa.

Vill man icke obetingadt hoppas på och sätta sin lit till att rörelsens legitima sedelbehof ansenligt och för en längre tid minskats vid den tidpunkt, då riksbanken skall ensam öfvertaga sedelutgifningen, synes man derför, enligt utskottets uppfattning, böra antingen vara beredd på att i god tid genom statens mellankomst betydligt öka riksbankens guldbehållning eller ock ändra bestämmelserna rörande bankens sedelutgifning.

Såväl de båda motionerna som det särskilda förslag, hvilket herrar fullmägtige framställa i sitt yttrande gå i sjelfva verket ut på en öfvergång till qvotsystemet, hvarvid herrar Östbergs och grefve Hamiltons förslag afser ett rent qvotsystem, men herr Dahns och bankofullmäktiges innefatta vissa modifikationer af detta system.

Undersöker man de nuvarande bestämmelserna och dervid omformar

dem, så att jemförelsen med de nya förslagen blifver lättare, finner man först, att minsta tillåtna guldkassan berättigar till sedelutgifning af 85 millioner kronor, hvilket motsvarar en guldtäckning af 29,41 procent. Ökning derutöfver af guldkassan berättigar till sedelutgifning såväl enligt lagens § 6 med ett belopp motsvarande ökningen, som enligt § 8 med ett belopp uppgående till $\frac{100}{30}$ af ökningen. Med en ökning af 12 millioner kronor guld tillkommer derför en sedelutgifningsrätt af 52 millioner, å hvilket belopp guldtäckningen motsvarar 23,08 procent. Sedan sålunda med 37 millioners guldkassa en sedelutgifningsrätt af 137 millioner uppnåtts, vidtager full guldtäckning för derefter utgifna sedlar, om man frånser den särskilda emissionsrätt, som motsvarar de utländska fordringarne. Det må anmärkas såsom en egendomlighet och såsom stridande mot den princip, hvarpå detta system är bygdt, att de mellan 85 och 137 millioner liggande sedlarne härigenom kommit att få en svagare guldtäckning än de först utgifna 85 millionerna. För 137 millioners sedelutgifning utgör guldtäckningen nu 27,01 procent, och man hade påtagligen kunnat på en enklare väg vinna det praktiska resultat, som de nuvarande bestämmelserna gifva, om man, med bibehållande af 25 millioner kronor såsom lägsta gränsen för guldinnehafvet, stadgat 27 procent guldtäckning för sedelutgifning intill 137 millioner och derefter full guldtäckning.

Herr Dahn lemnar i sitt förslag de nuvarande bestämmelserna för sedelutgifningen intill 137 millioner orubbade, men vill ersätta den fulla guldtäckningen för ytterligare sedelutgifning med en qvotdelstäckning af 33 procent. Denna qvot uppkommer emellertid icke i verkligheten. Genom bibehållande af § 6 oförändrad uppstår nemligen fortfarande en dubbel sedelutgifningsrätt på guldökningen, dels enligt § 6 och dels enligt § 8. Ökades guldkassan utöfver de första 37 millionerna med exempelvis 33 millioner kronor, växte sålunda sedelutgifningsrätten med 33 millioner på grund af § 6 och med 100 millioner på grund af § 8, hvarigenom dessa 133 millioner blefve blott till 24,81 procent täckta med guld. I öfverensstämmelse med hvad förut är sagdt beträffande nu gällande täckningsföreskrifter kan också herr Dahns förslag i praktiskt afseende förenklas derhän, att de första 137 millionerna kronor sedlar skola vara till 27 procent täckta med guld och derutöfver utgifna till 25 procent. Det visar sig då, att förslaget lider af det felet, att de sist utgifna sedlarne blifva svagast täckta.

Herrar Östbergs och grefve Hamiltons förslag skiljer sig med afseende å det hufvudsakliga resultatet icke väsentligen från herr Dahns, men har, såsom herrar fullmäktige framhålla, den fördelen att vara enklare och klarare och medför derjemte en i det hela något, om än obetydligt starkare guld-

täckning. Det kan naturligtvis ifrågasättas, huruvida den valda qvotdelen af 28 procent är just den för våra förhållanden lämpliga. Och anser man det nödvändigt att bibehålla något af den princip, hvarpå nuvarande guldtäckningsföreskrifter äro byggda, är förslaget öppet för den af herrar fullmäktige framstälda invändningen, att det innebär samma täckning för det öfverst liggande sedelbeloppet som för det nedanför liggande.

Det af herrar fullmäktige framstälda förslaget om en guldtäckning af 20 procent för ett utgifvet sedelbelopp af 125 millioner kronor och 40 procent för derutöfver utgifna sedlar innebär en modifikation af qvotdelssystemet i rigtning åt kontingenteringsprincipen. Förslaget kan derför betraktas såsom en medling mellan dessa båda system. Men det har dervid kommit att lida af samma fel som kontingenteringen, nemligen att fastslå en mer eller mindre godtycklig gräns, hvilken om någon tid kan befinnas olämplig i ena eller andra rigtningen. Och om grunderna för sedelutgifningen skola ändras, är det önskvärdt att träffa bestämmelser, som kunna blifva beståndande.

Herrar fullmäktige framhålla, att ett antagande af något af de nu föreliggande förslagen redan nu och utan hänsyn till den enskilda sedelutgifningsrättens successiva upphörande skulle gifva en samfäld sedelutgifningsrätt åt samtliga bankerna af omkring 300 millioner och lemna en sedelreserv utöfver det hittills uppnådda högsta beloppet utelöpande sedlar af omkring 145 millioner, och yttra med anledning deraf: »En sådan reserv måste ej blott betraktas såsom öfverflödigt stor, utan skulle dertill, såsom fullmäktige redan vid sistlidna riksdag anmärkt, kunna föranleda en uppblåsning af affärsverksamheten, hvilken, såsom icke stödd på en verkligt ökad kapitaltillgång, vore osund och tillika kunde vålla svårigheter för tillämpningen af en rigtig bankpolitik». Utskottet är ense med herrar fullmäktige, att en sådan sedelreserv vore för våra förhållanden åtminstone för närvarande obehöfligt stor. Men någon fara af ifrågavarande tillfälliga höga sedelreserv synes utskottet dock icke böra uppstå. Riksbankens obegagnade sedelutgifningsrätt, som enligt dess månadsöfversigter under år 1898 vexlade mellan 16 och 40 millioner, har sedan den 1 januari 1899, då den nya riksbankslagen trädde i kraft, rört sig mellan 50 och 71 millioner, utan att någon skadlig inverkan på affärslifvet förmärkts af denna betydliga ökning i riksbankens sedelreserv, hvarför utskottet håller före, att man med visshet kan påräkna, att herrar fullmäktige icke heller under den återstående delen af öfvergångstiden skulle falla för någon frestelse i af dem antydd rigtning.

Af hvad nu blifvit sagdt framgår, att utskottet anser, det omständigheterna tydligt tala för, att något bör göras i syfte att före 1903 års utgång för riksbanken möjliggöra en ökad sedelutgifningsrätt. Då emellertid utskottet

icke är i tillfälle att lemna en så fullständig utredning, som, enligt utskottets åsigt, erfordras för ett definitivt besluts fattande i den vigtiga frågan, huruvida kontingenteringssystemet bör delvis eller i dess helhet utbytas mot mera tillfyllestgörande bestämmelser, då vidare åtskilliga hänsyn, hvilka ej i nu föreliggande förslag upptagits, torde böra särskildt beaktas, och då fullmäktige i riksbanken icke bestämdt förordat en förändring af det system, på hvilket sedelutgifningsrätten nu hvilar, synes frågan i hela dess vidd böra göras till föremål för en mera allsidig och genomgående pröfning.

För att erhålla en dylik utredning och pröfning af en fråga, som afser ändring i en af Konung och Riksdag gemensamt stiftad lag, finner utskottet lämpligast, att framställning härom göres hos Kongl. Maj:t under särskild anhållan att, då med fastställande af föreskrifter, hvilka äro ämnade att få sin giltighet inom en så nära tid som vid 1904 års början, icke syntes vara tillrådligt uppskjuta längre än till nästkommande år, Kongl. Maj:t täcktes redan vid 1901 års riksdag framlägga det förslag, hvartill den begärda utredningen kunde föranleda.

Under åberopande af hvad utskottet sålunda anfört, får utskottet alltså hemställa,

> att Riksdagen, med föranledande af herr Östbergs och grefve Hamiltons samt herr Dahns motioner, ville hos Kongl. Maj:t anhålla, det täcktes Kongl. Maj:t, efter verkstäld utredning, låta utarbeta och för nästkommande års Riksdag framlägga de förslag till förändrade bestämmelser om riksbankens sedelutgifningsrätt, hvartill förhållandena kunna föranleda.

Stockholm den 20 mars 1900.

På sammansatta banko- och lagutskottets vägnar:

F. A. BOSTRÖM.

Stockholm, K. B. Boströms boktryckeri, 1900.